

Apoksiomenova utrka s poviješću

OBILJEŽAVA SE DESET GODINA OTKAKO JE HRVATSKA DOBILA MUZEJ APOKSIOMENA, ZBOG AVANGARDNOG KONCEPTA 'MUZEJA U MUZEJU' I PROSTORNOG RJEŠENJA PREPOZNAT I HVALJEN U EUROPI

Čeka vas smiren, s blagim osmijehom i pomalo zamišljen mladić savršenih proporcija, nakon što je očistio tijelo...

Apoksiomen, što je, dakle bio naziv za sve skulpture koje su prikazivale proces čišćenja grčkog atleta strugaljkom nakon natjecanja, bila je česta tema u antičkoj umjetnosti. Naš je Apoksiomen, pak, nama ispričao toliko toga da je zbog njega preuređena čitava palača, osmišljen originalni postav na način da se krećete palačom po katovima i kroz prostorije u kojima doznajete sve o mladom atletu. Skulptura je visoka 192 centimetra, ima originalnu brončanu bazu ukrašenu grčkim meandrom

NIKOLA ŽONKO

Gromoglasni pljesak i skandiranje odzvanjaju s tribina amfiteatra, a zrakom lete šarene trake i cvijeće što ih okupljena i ozarena masa baca prema mladom atletu koji je upravo istrčao najvažniju utrku života – i pobijedio u jakoj konkurenciji atleta iz svih krajeva Grčke. Postao je legenda – osvojio je "zlato" na Olimpijskim igrama i status poluboga u očima mnogobrojne publike koja se natiskala na tribine i već danima prati natjecanja. Sparno je ljetno jedne godine u drugom stoljeću prije Krista, a Olimpijske su igre nešto za što se svaki grčki mladi atletu u svojoj disciplini priprema godinama. Tako je bilo i s novim olimpijskim pobjednikom u utrci na dva stadija. Dok pobjedonosno hoda prema prostoriji za odmor, svjestan je slave koju je stekao i već razmišlja o dočeku koji će mu sigurno pripremiti pri povratku u Atena. O tome razmišlja i dok uzima strugaljku koja ga čeka na polici i kojom struže s golog tijela sav znoj i pijesak, te maslinovo ulje kojim se namazao prije izlaska na stazu. Na sve to, zalijepile su se i latice ruža koje je razdragana publika bacala po njemu. U tom mu trenutku prilazi stariji gospodin koji će taj postupak, a čišćenje strugaljkom na grčkom se zove apoxyosis, ovjekovječiti; napraviti će skicu, nacrtati će ga dok se čisti, da bi kasnije napravio brončanu skulpturu tog motiva.

– Izvolite, možete početi! Ma, da mi je znati gdje ću završiti. Mislim, ta skulptura koju ćete napraviti s mojim likom i tko će to gledati – moguće su riječi koje mu mladi grčki atletu dobacuje kroz osmijeh dok strugaljkom prolazi po tijelu sada već potpuno opušten nakon iscrpljujuće utrke. Ne sluti da skulptura njegova lika čeka uzbuđujuće putovanje dugo više od dvije tisuće godina koje će ga dovesti na drugih kraj svijeta – na obalu Jadrana pred oči publike koja zbog njega rado dolazi u Muzej Apoksiomena smješten u palaču Kvarner u Malom Lošinj.

Ove se godine obilježava deset godina otkako je Hrvatska dobila ovaj jedinstven muzej koji je već prvih godina rada svojim avangardnim konceptom "muzeja u muzeju" i prostornim rješenjem, pohvaljen kao jedan od najboljih i najkreativnijih muzejskih koncepta u Europi. Osmisliti muzejski postav sa samo jednim izložkom – velik je izazov i test koji je s odličnim položilo tek nekoliko muzeja u svijetu; jedan od njih je naš lošinjski. U Hrvatskoj jedini muzej sa samo jednim izložkom.

A kako i ne bi kada je ono što doživite već na ulasku u palaču Kvarner smještenu na samoj rivi u srcu Malog Lošinja, jedinstvena priča, doživljaj koji će svakoga vratiti u vremena drevne antičke Grčke, a onda i Rimskog Carstva zbog kojeg je skulptura Apoksiomena i krenula u naš kraj svijeta – kako bi krasila možda neku privatnu rimsku vilu. No, sudbina je htjela da na tom putu brod u kojem je kip prevožen doživi oluju. Kako bi se spasili od brodoloma, s broda u more bacaju dio tereta, a među njima i Apoksiomena pa je gotovo dva tisućljeća naš brončani atletu mirno spavao na dnu lošinjskog podmorja na dubini od čak 45 metara gdje ga je 1997. godine tijekom ronjenja slučajno pronašao turist iz Belgije.

Kada su ga naši stručnjaci iz Hrvatskog restauratorskog zavoda izvukli s morskog dna i očistili od svega što ga je tijekom tolikih godina čuvalo, postali su svjesni kakvo remek-djelo neprocjenjive vrijednosti posjedujemo te otkrili kako su u to vrijeme gledali na mlade atlete. Apoksiomen, što je, dakle bio naziv za sve skulpture koje su prikazivale proces čišćenja grčkog atleta stru-

Piše Snježana Bičak

galjkom nakon natjecanja, bila je česta tema u antičkoj umjetnosti. Naš je Apoksiomen, pak, nama ispričao toliko toga da je zbog nje preuređena čitava palača, osmišljen originalni postav na način da se krećete palačom po katovima i kroz prostorije u kojima doznajete sve o mladom atletu. O tome da je u svijetu ostalo sačuvano svega pet brončanih skulptura Apoksiomena, da je naš u Lošinj najbolje očuvan, zatim tko ga je pronašao, gdje, kako je tekao proces desalinizacije, restauracije, da je prošlo skoro dva desetljeća od pronalaska do trenutka kada je smješten u Muzej Apoksiomena, tko ga je sve htio u svome gradu, gdje je sve bilo izloženo; a naputovao se godinama po čitavom svijetu, kako su stručnjaci saznali u kojem je stoljeću napravljen, čime se mladić hranio, koliko je bio popularan... Doznate toliko zanimljivih detalja i priča da kada dođete na vrh palače, u zadnju prostoriju gdje je tamni atletu izložen u potpuno bijeloj sobi čiji su zidovi prekriveni s čak 130 metara bijelog platna, kako bi došao do izražaja, već imate dojam da se znate – kao kada dolazite na prvi spoj, a o frajeru/curl ste već sve istražili – i sada mu se samo možete diviti. Gledajući ga, zapravo, sve što ste doznali dolazi na svoje mjesto!

Već je i dolazak do prostorije i ulazak u nju posebna priča. Kako se penjete stepenicama do njega, kroz male otvore u zidu imate mogućnost proviriti i vidjeti ga: s leđa, s boka, odozdo, da bi ga čitavog mogli doživjeti ulaskom u prostoriju u kojoj vladaju posebni klimatski uvjeti i tišina, gdje stane samo određeni broj osoba i gdje je zabranjeno fotografiranje kako biste mogli uživati u skulpturi onako kako je i predviđeno kada je nastao!

A pred vama je, u tišini, smiren, s blagim osmijehom na licu i pomalo zamišljen, mladić savršenih tjelesnih proporcija u pozi čišćenja strugaljke nakon što je očistio tijelo. Umjetnik ga je toliko realno prikazao da se na rukama vide i žile, napeti mišići tijela u pokretu, kovrče na kosi koje je uspio ukrotiti prije natjecanja. Skulptura je visoka 192 centimetra, ima svoju originalnu brončanu bazu ukrašenu grčkim meandrom, a kako ćete čuti od vo-

diča i kustosa, nekada su atlete zbog savršene građe i uspjeha na borilištu smatrali polubogovima, tako da su i njihove skulpture bile predimenzionirane, gotovo savršeno oblikovane kako bi i ostavile taj božanski dojam na promatrače. Pronađen je i izložen bez malog prsta lijeve ruke, bez strugaljke, te bez očiju za koje se smatra da su bile umetnute, napravljene od drugog materijala; kombinacije mramora, stakla i dragog kamena. Upravo su te duplje, izguljene oči, u plavoj boji, postale su vizualni identitet lošinjskog Muzeja Apoksiomena koje vas gledaju već s bijelog pročelja muzejske zgrade, impresivne palače Kvarner.

I već na ulazu imate dojam da ulazite u morsk dubinu, istu onu u kojoj je Apoksiomen bio gotovo dvije tisuće godine; u tišini, a opet u suživotu s biljkama, ribama i svim ostalim morskim svijetom. Tamnoplavi zidovi, pod, te bijeli strop zatvore vas u cjelinu u kojoj ste posvećeni onome što vas okružuje, a ako se okrenete i pogledate prema izlazu, vidite more i brodove – prizor koji je i atletu pratio od antike do danas. Pokretnim stubama, jednim na otoku, krećete u avanturu istraživanja priče o brončanom atletu, ali i palače koja je preživjela velike preinake kako bi udomila svog jedinog ukućana.

Doznat ćete da su brončane skulpture atleta Grci počeli raditi u 4. stoljeću prije Krista, a kasnije kopije originala, a tako je vjerojatno nastao i naš Apoksiomen. U to ih je vrijeme bilo na tisuće, a Rimljani su, kada su osvojili i Grčku, skulpture atleta donosili diljem svog carstva kako bi im ukrašavali javne prostore, privatne palače, amfiteatre. Tako je i naš Apoksiomen krenuo na put ka sjevernom Jadrano. Tada je, u antičko doba, glavni plovni pravac od juga na sjever Jadrana bio kroz prokopani kanal, Osorski kanal, kojim su nastala dva otoka, današnji Cres i Lošinj.

– Do danas je očuvano samo pet brončanih skulptura apoksiomena; lošinjski je najbolje očuvan i najljepši, a slični postoje i u Beču, Firenci, u Bostonu u SAD-u, te jedan u Vatikanom muzeju – doznajete tijekom šetnje tamnom sobom pre-

punom fotografija i saznanja o grčkom atletu.

Jedan je detalj, zapravo, bio presudan da danas imamo ovako dobro očuvanu skulpturu.

Kut padanja kipa bio je ključan; pao je tako da je ostao zaglavljn između dvije stijene na dubini od 45 metara. Da je kut bio samo malo drukčiji, pao bi u ponor između stijena na dubinu od oko 100 metara i ostao zauvijek zaboravljen. Lokacija je bila takva da mu ni morske struje nisu naštetile, a pijesak i sve ostalo što ga je prekrilo, sačuvalo je tajne koje su u unutrašnjosti skulpture doputovale iz antike do Lošinjskog arhipelaga. Stručnjaci Hrvatskog restauratorskog zavoda s kolegama iz Firence otkrili su da je u more upao u 1. stoljeću prije Krista, i da je već tada naš mladi atletu bio starac od 300 godina! Tu im je činjenicu dopisno neobičan pomagač – miš. Mali glodavac koji se uselio u kip. Naime, prije nego je upao u more, kip atlete bio je u Grčkoj, smješten u vodoravnom položaju, vjerojatno odložen u nekom spremištu, uglavnom više nije bio izlagan. S obzirom na to da su kipovi od bronce, pa i ovaj, imale neke male rupice, njih je iskoristio miš da bi u unutrašnjosti sebi stvorio dom; pa je u jednoj nozi uredio gnijezdo prepuno grančica, trava štitarke i lišća, a u drugu je smjestio vlastitu špagzu s orahom, košticama masline, trešnje, višnje, breskve... Neki od tih ostataka sačuvani su i izloženi u muzeju i mogu se vidjeti u postavu.

– Taj muzejski koncept posjetiteljima je jako zanimljiv i danas, a prije deset godina kada smo ga prvi osmislili bio je doista senzacija. Interes je velik, godišnje imamo oko 25.000 do 30.000 posjetitelja, što je za otok od oko 5000 stanovnika puno. Reakcije su odlične, uspjeli smo u svom naumu – stvoriti jedinstven doživljaj kroz ambijent i priču o Apoksiomenu. Pokazalo se ispravnim to što smo ga izložili na otoku, tamo gdje je nađen, kamo ga je sudbina dovela! Neki nam se posjetitelji vraćaju i po nekoliko puta i kažu da uvijek dožive nešto novo i drukčije. I dojmovi su razni, posebno djece koju oduševavaju razni detalji, od priče s mišem koji je "sačuvao" sve tajne ovog atlete do pokretnih stepenica ili sačuvanih grančica. Žene se, primjerice, oduševavaju šarenom sobom koju je uredila tvrtka Regeneracija iz Zaboka, a čiji su zidovi obloženi s čak 675 kilograma vune s kojom su sa 22 boje napravili sve morske trave i druge stanovnike morskog dna koji su okruživali Apoksiomena. Radilo ga je čak devet majstora i dvije dizajnerice, za što su im trebala 32 dana. Četiri su dana trebala petorici da tu 'priču' od vune montiraju na zidove sobe u kojoj se na velikom platnu može pogledati film o brončanoj skulpturi. Muzej Apoksiomena dao je velik pečat Lošinj, promijenio je puno toga, zbog njega smo prepoznatljiva sredina, a sam muzej postao je u ovih deset godina mjesto druženja; u prizemlju organiziramo izložbe, koncerte, radionice čitave godine – kaže Zrinka Etinger Starčić, muzejska savjetnica i ravna-

teljica Lošinjskog muzeja, u čijem je sastavu i Muzej Apoksiomena.

Pojašnjava da izložbeni postav definira scenarij prolaska kroz Muzej koji se sastoji od devet vremen-ski i prostorno oblikovanih scena i zona prolaska, koje prati pripadajuća audiopodloga. Tu su ulazni, prizemni dio palače, nakon kojeg se pokretnim stepenicama dolazi u posebnu crnu soba, jedino mjesto koje nalikuje muzejsko-izložbenom prostoru s izložbenim panoima. Zatim slijedi mali teatar izveden u ručno tkanom tepihu sa 675 kilograma merino vune gdje imate osjećaj čudnog prolaska kroz žitno polje ili morsk dno. Vunene zidove možete dodirnuti, sjesti, leći, opustiti se u ovoj neočekivano tjelesno oblikovanoj sobi muzeja dok gledate film o domaćinu. Nakon toga ulazi se u prostor uskog, crvenog stubišta kojim se penje prema Apoksiomenu.

Slijede žuta i medijska soba gdje su zabilježeni najvažniji trenuci i impresije novinara i posjetitelja, a postoji i mogućnost upisivanja komentara posjetitelja, te opsežne informacije o skulpturi. Skulpturu Apoksiomena može se sasvim slučajno vidjeti iz žablje perspektive, kroz rupu u stropu "medijske sobe". Slijedi zanimljiv 'hodnik masline' kojim prolazite spiralnim prostorom u cijelosti obučenim u grubo tesano maslinovo drvo. Tu su niše s vitrinama u kojima su izloženi uzorci organskog materijala (gnijezdo, žitarice i koštice voća) koji je tijekom restauracije pronađen u tijelu skulpture Apoksiomena. Na videozaslono prikazuje se film o mišu koji je živio u tijelu Apoksiomena za vrijeme boravka kipa u Grčkoj. Kroz okrugli otvor, kadrirani pogled sa stubišta, posjetitelj vidi skulpturu Apoksiomena, od njegova torza do glave.

Prostor intenzivno miriši na ulje i maslinu, pod škripi pri hodu. Možete pronaći i sve nagrade koje je Muzej dobio, a onda dolazite do vrha palače i 'bijeće sobe' sa staklenim podom iz kojeg dopire difuzno mliječno svjetlo, nema sjena, pa čitav kip možete razgledati kružeći oko njega. Posljednju emociju postava Muzeja, nakon kulminacije i susreta s Apoksiomenu, posjetitelj doživljava u Kaleidoskop vidikovcu na vrhu Muzeja, prostoriji koja kroz stropna ogledala reflektira različite sekvence iz lošinjske, Augustove luke.

Brončana skulptura ima neprocjenjivu vrijednost, je-dan je od najbolje očuvanih brončanih kipova u svijetu i svakako podiže brend otoka koji nameće priču premium destinacije. Lošinj mu je novi dom, najzanimljiviji je, kako ljudi vole reći, turist i doseljenik na otok.

– Imamo jedinstven muzej koji fascinira svakoga tko ga posjeti, što na otoku, u gradu od svega 5000 stanovnika malo tko očekuje. Do-biti nagradu kao najinovativniji izložbeni koncept u čitavoj Europi već u prvih godinama rada, u jakoj konkurenciji s čak 40 muzeja, nije mala stvar. Na to smo ponosni. Priču nadograđujemo kroz, primjerice, liniju kozmetike za žene i muškarce koja nosi ime po Apoksiomenu, a s ugostiteljima smo kroz feštu lošinjske kuhinje tijekom godina imali i temu Apoksiomenove antičke kuhinje. Ugostitelji su pripremali hranu s namirnicama koje je Apoksiomen mogao jesti u Grčkoj u doba antike. Bili su to mahom ječam, zob, riba, vino, maslinovo ulje, neke vrste mesa. Jedne godine imali smo i poseban Apoksiomenov banket sa chefovima s čitavog Mediterana. Dakle, Apoksiomenu priču pričamo u posebnim prigodama i kroz gastronomiju. Imamo uredene i antičke rute po otoku tako da ova jedinstvena priča svakako pridonosi vidljivosti destinacije – pojašnjava Dalibor Cvitković, direktor TZ-a grada Mali Lošinj.

U svijetu je sačuvano samo pet brončanih apoksiomena, a naš u Lošinj najbolje je očuvan